

Rekentoetswijzer 2F

Eindversie

Voorwoord

De rekentoetswijzer stelt docenten in staat zich een beeld te vormen van wat er in de rekentoetsen rekenen 2F voor het voortgezet onderwijs wel en niet gevraagd kan worden. De rekentoetsen in het voortgezet onderwijs worden voor het eerst afgenomen in schooljaar 2013/2014.

De aspecten die de afname van de toetsen betreffen, zoals protocollen voor de afname, regels voor aanpassingen voor kandidaten met een handicap, regels voor omzetten van scores in cijfers en dergelijke, worden in opdracht van het College voor Examens (CvE) bij regeling vastgesteld. Betrokkenen worden hierover tijdig, via een ander medium dan de toetswijzer, geïnformeerd.

Wat is een rekentoetswijzer?

De rekentoetswijzer 2F vormt het kader voor de eisen die in de rekentoets(en) 2F gesteld worden, geformuleerd in termen van 'kennen en kunnen'. Referentieniveau 2F is opgenomen in het 'Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen' (17 juni 2010), zoals vastgesteld na een advies van de expertgroep doorlopende leerlijnen Taal en Rekenen, ook wel de commissie Meijerink genoemd. In deze rekentoetswijzer wordt beschreven hoe de rekendoelen uit het referentiekader rekenen, niveau 2F, kunnen voorkomen in de rekentoetsen 2F. De rekentoetswijzer wordt goedgekeurd door het Ministerie van OCW en heeft daarom een officiële status. Daarnaast is er een servicedocument waarin een aantal keuzen verantwoord wordt en waarin een aantal voorbeeldopgaven vermeld staan. Dit servicedocument heeft geen officiële status.

De rekentoets 2F in het centraal examen

De rekentoets wordt geconstrueerd met inachtneming van de uitgangspunten uit deze rekentoetswijzer, maar niet alles uit de toetswijzer zal in elke toets voorkomen. Het College voor Examens (CvE) is verantwoordelijk voor de centrale examens in het voortgezet onderwijs en stelt ook de rekentoets(en) 2F vast.

De domeinen waaruit opgaven worden geconstrueerd zijn alle vier de domeinen van het referentiekader rekenen: Getallen, Verhoudingen, Meten/Meetkunde en Verbanden. Sommige opgaven, met name als ze betrekking hebben op functioneel gebruik, zullen meer dan één domein betreffen.

Uitgangspunten bij de constructie van een rekentoets 2F

Algemeen

Deze toetswijzer heeft betrekking op referentieniveau 2F, algemeen maatschappelijk niveau. Hierbij moet worden bedacht dat niveau 2F, voor 16-jarigen, voortbouwt op het fundamentele niveau 1F dat in beginsel aan het einde van de basisschool moet zijn bereikt en dat in het vervolgonderwijs onderhouden moet worden. Niveau 2F wordt beschouwd als het niveau dat alle Nederlanders zouden moeten beheersen om op het gebied van rekenen maatschappelijk goed te kunnen functioneren. De aandacht voor *functioneel gebruiken* staat centraal in de referentieniveaus 1F – 2F –

3F. De referentieniveaus 1S – 2S – 3S (streefniveau) leiden vooral naar aansluiting bij wiskunde en andere vakgebieden.

Aanbeveling 6.9 bij het rapport Meijerink stelt:

Alle leerlingen (in het vmbo) moeten minimaal het basale referentieniveau 2F (burgerschapsniveau) bereiken, wat kan worden gerealiseerd door ze minimaal het rekendomein uit het vmbo-examenprogramma wiskunde vmbo KB te laten volgen.

De rekentoets wordt digitaal aangeboden en is geheel computerscoorbaar.

Het taalgebruik dat gehanteerd wordt voor de vragen uit de rekentoets is afgestemd op de groep leerlingen voor wie de toets bestemd is. Minder gangbare begrippen kunnen worden verduidelijkt in woorden dan wel met geschikt beeldmateriaal.

Voorkennis

Bij referentieniveau 1F, dat aan het eind van de basisschool bereikt moet worden door alle leerlingen gaat het onder andere om de beheersing van een groot aantal basistechnieken. Daarom wordt in de rekentoets 2F een aantal rekenvragen van het type $25 : 2,5 = \dots$ opgenomen die toetsen of de basistechnieken inderdaad nog beheerst worden. Deze vragen voldoen aan de criteria die vermeld staan in referentieniveau 1F. Bij het beantwoorden van deze vragen is het gebruik van een rekenmachine niet toegestaan. Naar schatting 15% - 20% van de score kan behaald worden met het juist beantwoorden van dit type vragen.

Er worden geen vragen gesteld die toetsen of een specifieke rekenprocedure wordt beheerst.

Functioneel gebruiken van de rekenvaardigheden

Omdat functioneel gebruik van rekenvaardigheden bij niveau 2F centraal staat, zullen de overige vragen uit de toets betrekking hebben op een probleemstelling binnen een bepaalde situatie. Deze vragen vereisen dat de kandidaat ook domeinoverstijgende vaardigheden uit deze rekentoetswijzer kan hanteren om het antwoord te vinden.

Een (eenvoudige) rekenmachine is digitaal beschikbaar voor het beantwoorden van deze vragen, ook bij vragen die zonder rekenmachine kunnen worden beantwoord en bij vragen waarbij gebruik van een rekenmachine niet aan de orde is. Dit gebeurt om geen aanwijzing te geven betreffende het gebruik ervan. Van de kandidaten wordt verwacht dat ze zelf een keuze kunnen maken tussen hoofdrekenen, een (eigen) rekenprocedure gebruiken of de rekenmachine inzetten.

Domeinoverstijgende vaardigheden

In het referentiekader is elk referentieniveau uitgewerkt voor de vier domeinen: Getallen, Verhoudingen, Meten en meetkunde, Verbanden. Complexere situaties hebben echter zelden betrekking op een enkel domein. Domeinoverstijgende vaardigheden hebben betrekking op het proces van het oplossen van een probleem met inzet van bij het betreffende niveau behorende rekenkennis en –vaardigheden.

De volgende domeinoverstijgende vaardigheden worden daarom getoetst in relatie tot de in de referentieniveaus genoemde vaardigheden.

1. Relevante gegevens uit een situatie identificeren.

2. De gegevens weergeven in een geschikte representatie (bijvoorbeeld tekening, tabel, grafiek) of in een geschikt rekenmodel.
3. De noodzakelijke rekenkundige vaardigheden toepassen om een gewenst resultaat te verkrijgen.
4. De resultaten interpreteren in termen van de situatie.

Voor *functioneel rekenen* is het een belangrijke vaardigheid om zelf de situatie te kunnen vertalen naar een rekenkundig probleem. Om vervolgens het probleem op te lossen zullen vaak meerdere denk- en rekenstappen nodig zijn. Dat betekent dat de verschillende vaardigheden, zoals genoemd bij referentieniveau 2F, meestal in onderlinge samenhang getoetst zullen worden. Leerlingen moeten eerst de informatie vinden die nodig is voor het beantwoorden van de vraag.

Toegestane hulpmiddelen

Leerlingen mogen tijdens de gehele toets een kladblaadje en pen/potlood gebruiken. Het gebruikte kladpapier moet na afloop van de toets ingeleverd worden.

Een (eigen) rekenmachine mag niet gebruikt worden. Voor het deel van de vragen waarbij het gebruik van een rekenmachine is toegestaan, zal een digitale rekenmachine beschikbaar zijn. Deze rekenmachine is uitgerust met de standaardbewerkingsfuncties optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen en worteltrekken.

Een (eigen) geodriehoek en/of liniaal zijn niet nodig. Waar deze gebruikt moeten worden zijn ze beschikbaar via een digitale applicatie.

Verdeling over de domeinen

De vragen die gesteld worden, zijn verdeeld over de domeinen die in de referentieniveaus worden genoemd, namelijk Getallen, Verhoudingen, Meten/Meetkunde en Verbanden, aangevuld met de domeinoverstijgende vaardigheden. Een globale indicatie van de verdeling is ongeveer 30% voor Getallen, 30% voor Verhoudingen, 20% voor Meten/Meetkunde en 20% voor Verbanden.

In het domein *Verbanden* wordt meer aandacht besteed aan aflezen en interpreteren van grafieken en tabellen dan aan het werken met formules. Binnen het domein *Meten/Meetkunde* heeft het onderdeel *meten* een grotere plaats dan het onderdeel *meetkunde*.

Contextloze opgaven

De rekentoets bevat een gedeelte met contextloze ("kale") opgaven. Onder een contextloze vraag wordt elke vraag verstaan die betrekking heeft op onbenoemde getallen. Daarom hoort de vraag "bereken 19% van € 14,45" niet bij de contextloze vragen, omdat het gaat om een geldbedrag (benoemd getal) en omdat de leerling bij het antwoord ook nog moet bedenken dat dit antwoord in veel gevallen - maar niet altijd - moet worden afgerond op twee decimalen.

De contextloze opgaven dienen *zonder gebruik van een rekenmachine* te worden beantwoord. Het niveau van deze opgaven beperkt zich tot referentieniveau 1F.

De kandidaat kan

- hoofdbewerkingen op papier of uit het hoofd uitvoeren met eenvoudige gehele getallen en decimale getallen.
- een getal afronden op een gegeven aantal decimalen.
- eenvoudige breuken omzetten in decimale getallen).
- rekenen met eenvoudige percentages.

De berekeningen die nodig zijn voor deze categorie opgaven kunnen uitgevoerd worden door toepassing van een 'handig reken'-strategie. Toepassing van een cijferprocedure is mogelijk maar niet strikt noodzakelijk.

Contextopgaven

Een vraag die binnen een bepaalde situatie gesteld wordt is niet altijd een vraag waarbij gerekend wordt. Het gaat ook om het interpreteren van gegevens uit tabellen, grafieken en diagrammen, interpretatie van getallen, redeneren en maateenheden gebruiken.

Bijvoorbeeld de vraag “1,2 kg =g” hoort bij de contextopgaven (benoemde getallen), een rekenmachine is beschikbaar maar niet nuttig in dit geval. Naar schatting de helft van de toetsscore kan behaald worden met contextopgaven waarbij een rekenmachine nuttig en bruikbaar is.

Toelichting per domein

Voor een uitgebreide beschrijving, ook van de eisen die voor het bereiken van referentieniveau 1F worden gesteld, wordt verwezen naar het eerder genoemde 'Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen' (17 juni 2010)¹ en afgeleide publicaties.

De toetsdoelen voor de referentieniveaus 2F en 3F verschillen niet veel van elkaar waar het de inhoud betreft, beide niveaus maken immers deel uit van een doorlopende leerlijn. Het verschil tussen opgaven op niveau 3F ten opzichte van 2F wordt bijvoorbeeld gekenmerkt door een grotere complexiteit van de contextopgaven, moeilijker getallen bij de contextloze opgaven en bij deze laatste ook het voorkomen van opgaven over bewerkingen met breuken.

Getallen

Verstand hebben van getallen en ermee kunnen werken is een noodzakelijke voorwaarde om te kunnen functioneren in de maatschappij en in de meeste beroepen. Getallen zullen zich meestal voordoen als aantallen of maten (grootheden); denk aan tijd, geld, getallen op displays en meetinstrumenten, op verpakkingen en gebruiksaanwijzingen etc. Er is overlap met onderdelen uit andere domeinen, in alle domeinen worden immers berekeningen uitgevoerd.

De kandidaat kent en gebruikt de notatie en betekenis van (zowel positieve als negatieve) gehele getallen, decimale getallen en breuken. Hij/zij kan getallen met elkaar in verband brengen en kan ermee rekenen.

De kandidaat kan (handig) rekenen in alledaagse situaties en daarbij

- schattingen maken over hoeveelheden.
- getalnotaties met miljoen en miljard gebruiken en eenvoudige berekeningen met getallen in dergelijke notaties uitvoeren.
- aantallen, hoeveelheden en maten (weergegeven als gehele of decimale getallen) met elkaar in verband brengen, vergelijken, ordenen en plaatsen op een schaal.
- negatieve getallen ordenen en vergelijken. Alleen in zinvolle situaties en met eenvoudige getallen negatieve getallen optellen en aftrekken.
- het resultaat van een berekening afronden in overeenstemming met de situatie.
- bewerkingen (onder andere optellen, aftrekken, vermenigvuldigen delen, machtsverheffen en worteltrekken) al dan niet met de rekenmachine uitvoeren en waar nodig haakjes gebruiken.
- bewerkingen met breuken uitvoeren al dan niet met de rekenmachine en waar nodig het resultaat noteren als een afgerond getal.

¹ www.taalenrekenen.nl. Zie ook de publicaties *Een nadere beschouwing. Over de drempels met taal en rekenen* (SLO 2009) en *Concretisering 2F en 2S* (SLO 2010).

Verhoudingen

Veel toepassingsproblemen uit beroep en maatschappij hebben betrekking op het domein *Verhoudingen*. Hierbij hoort ook het werken met procenten en het gebruiken van de samenhang tussen verhoudingen, procenten en breuken.

De kandidaat (her)kent en gebruikt de schrijfwijze, taal en betekenis van procenten, breuken en verhoudingen en kan verhoudingen, procenten, breuken en decimale getallen in elkaar omzetten.

De kandidaat kan in betekenisvolle situaties

- rekenen met samengestelde grootheden zoals km/u
- rekenen met percentages en procentberekeningen uitvoeren
- het begrip 'schaal' gebruiken in berekeningen en de schaalnotatie herkennen en gebruiken.
- rekenen met verhoudingen, onder andere het vergelijken van verhoudingen.

Meten/Meetkunde

Dit domein kent twee onderscheiden subdomeinen: meten en meetkunde. In functionele situaties in maatschappij en beroep zijn vaardigheden uit dit domein van groot belang. Voorbeelden van vaardigheden uit deze (sub)domeinen zijn het aflezen van schalen van meetinstrumenten, maateenheden gebruiken en voorkomende maten omrekenen, oriëntatie in de ruimte, interpreteren van aanzichten, plattegronden en werktekeningen en werken met lengte, oppervlakte, inhoud, gewicht, tijd en geld etc.

De kandidaat kan hierbij

- gangbare maten en (eigen) referentiematen gebruiken
- afmetingen bepalen met afpassen, schaal en berekening; passende maateenheden en voorvoegsels gebruiken. (Berekeningen met de stelling van Pythagoras worden hier niet toe gerekend.)
- routes beschrijven en lezen
- eenvoudige problemen oplossen die te maken hebben met grootheden zoals geld en tijd, lengte, oppervlakte en inhoud
- veel voorkomende (standaard)maten vergelijken, in elkaar omzetten en ordenen
- maten aflezen uit (werk)tekeningen, plattegronden.
- gangbare meetkundige termen en begrippen gebruiken, zoals plaatsaanduidingen met alledaagse coördinaten (rij 7 stoel 5); hoeken of richtingen; afstanden; namen

van vormen zoals bol, cilinder, vierkant, cirkel; termen als evenwijdig, haaks, horizontaal etc.) kennen en gebruiken om vormen, voorwerpen, plaatsen in de ruimte en routes te beschrijven.

- rekenen met gangbare maten voor bijvoorbeeld lengte, oppervlakte, inhoud, gewicht, tijd, temperatuur, geld en snelheid
- afmetingen zoals: afstand, lengte, hoogte, omtrek, oppervlakte en inhoud schatten of berekenen en aan elkaar relateren
- in betekenisvolle situaties oppervlakte en omtrek berekenen van 2D-figuren, eventueel met behulp van een (gegeven) formule of rekenregel.

Verbanden

Dit domein gaat over het omgaan met tabellen, grafieken, formules en vuistregels. In het dagelijks leven, in beroepssituaties en in de media komen met name tabellen en grafieken veelvuldig voor. Dat geldt in mindere mate voor vuistregels en (woord)formules.

De kandidaat kan numerieke informatie uit diverse soorten tabellen, diagrammen en grafieken analyseren, interpreteren en gebruiken; de kandidaat begrijpt vuistregels en alledaagse formules horend bij specifieke situaties en kan er eenvoudige berekeningen mee uitvoeren.

De kandidaat kan hierbij in betekenisvolle situaties

- gegevens overzichtelijk in een tabel weergeven
- eenvoudige regelmaat in een tabel herkennen en beschrijven in woorden en woordformules.
- op een kritische manier diverse soorten diagrammen en grafieken lezen en interpreteren, en misleidende informatie herkennen.
- Het verloop van een grafiek beschrijven, interpreteren en het snijpunt van twee grafieken en van een grafiek met de coördinaatassen interpreteren.
- betekenis beschrijven van variabelen in een (woord)formule
- waarden in een formule of vuistregel invullen en de waarde van de ontbrekende variabele berekenen.

Opmerkingen

1. Bij het laatste punt is ook begrepen het 'terugrekenen' van een formule, alleen wanneer er geen machten of wortels in de formule voorkomen
2. Een lineair of een exponentieel verband herkennen aan zijn formule en de vorm van de bij het verband behorende grafiek noemen zal niet gevraagd worden binnen de rekentoetsen.